

Blaas de Bazuin

Nieuwsbrief januari en februari 2022

Stichting Blaas de Bazuin is een initiatief om de christengelovigen van Nederland (en Europa) op te roepen zich te verootmoedigen voor de zonden van de vaders, in het bijzonder voor de zonden tegen het Joodse volk door de eeuwen heen – wier bloed roept van de aarde – en die hebben uitgemondd in de Shoah, de moord op meer dan zes miljoen Joden in de Tweede Wereldoorlog.

De eerste Nieuwsbrief in 2022. Het afgelopen jaar konden we vanwege corona niets organiseren. We hebben elke maand vergaderd en hebben ook een beleidsplan gemaakt voor het jaar 2022. We hebben niet stil gezeten en het beleidsplan voor 2022 vindt u ook in de bijlage. Hieronder een aangrijpend verhaal over gebeurtenissen te Apeldoorn in de tweede Wereldoorlog.

DE ONTRUIMING VAN HET 'APELDOORNSCHE BOSCH'

In Apeldoorn heeft zich in de maand januari 1943 iets afgespeeld, dat in het land vrij onbekend is, maar in Apeldoorn nog elk jaar wordt herdacht. Aan de Zutphenseweg, buiten deze plaats, bevond zich een inrichting voor Joodse geesteszieken, waar men ook een aantal z.g. lichte gevallen had ondergebracht. Het was een vrij groot complex van paviljoens en tuinen in een heel mooie streek en het had een goede naam. Sinds 1936 stond het onder de leiding van dr. Jacques Lobstein, die met zijn vrouw meegevoerd werd naar Westerbork en vandaar weggesleept naar het Oosten, en enige dagen na de capitulatie overleed.

Enige cijfers?

Op 31 december 1942 bevonden zich in de stichting "Het Apeldoornsche Bosch" bijna 1100 mannelijke en vrouwelijke patiënten, welk aantal zich tot de dag van de wegvoering niet veel heeft gewijzigd. Het verplegend, huishoudelijk en technisch personeel bestond uit 400 à 500 personen. Achteraf kan men zich nauwelijks meer voorstellen, dat de Joodse leiding de ontruiming niet heeft zien aankomen. Zij immers lag in de lijn niet van één, maar van twee Duitse programmapunten: De Nazi's roeiden Joden uit en de Nazi's roeiden krankzinnigen uit. Zouden zij dan de Joodse krankzinnigen ontzien?

Vanaf 2 mei 1941 heeft de Duitse Nazi leiding al veel gecommuniceerd over de ontruiming. Dat ging tussen, Rauter, Wimmer, Aus der Fünten, Harster en Seiss-Inquart.

Het doorslaggevende bevel tot ontruiming heeft Harster via Zöpf uit Berlijn gekregen van Adolf Eichmann, die een trein met 25 wagons stuurde om de patiënten weg te voeren.

Op 11 januari 1943 omstreeks zes uur kwam Aus der Fünten, in burger gekleed, de inrichting bezichtigen.

De beruchte SS'er Ferdinand aus der Fünten, die de leiding had over de ontruiming

Hij liet zich in het hele gesticht rondleiden en verzocht om een situatietekening. Op 19 januari deelde de Apeldoornse commissaris van politie in gesprekken met ingezetenen en de geneesheer-directeur mede, dat de hele plaats nu 'joden vrij' gemaakt zou worden'. Met alle maatregelen daaraan verbonden. In elk geval moest het nu wel duidelijk zijn, dat het gesticht groot gevaar liep, evenals trouwens het niet ver er vandaan gevestigde Paedagogium 'Achisomog' en de rest van de Apeldoornse Joden al dan niet als externen verbonden waren met deze inrichtingen.

Paedagogium Achisomog

"Op 10 september 1933 werd, naast de 'moederinrichting' het Apeldoornsche Bosch, de eerste steen gelegd voor het kindertehuis Paedagogium Achisomog, dat bestond uit drie kleine paviljoens en een paviljoentje voor 'diepgestoorde kinderen', Benjamin. In elk gebouw woonden 24 Joodse kinderen. Ieder kind werd naar zijn karakter en aard behandeld. Door het samenleven in groepen wilde men de sfeer van een gezin zoveel mogelijk benaderen.

Pupillen Paedagogium Achisomog

Het meisjespaviljoen heette Efraïm Manasse, de twee jongenspaviljoens kregen de namen Ruben Simeon en Naftali Zebulon. De naam Achisomog betekent 'Mijn broeder tot steun'. De kinderen die werden opgenomen hadden een verstandelijke beperking of waren moeilijk opvoedbaar. Ook verwaarloosde kinderen of kinderen die op het verkeerde pad dreigden te raken, konden ter observatie worden opgenomen. Een deel van de leerlingen kreeg les op een eigen schooltje op het terrein.”

Het schijnt echter, dat de Duitse regie op één punt een steek heeft laten vallen. Op woensdag 20 januari 1943 verschenen bij dr. Lobstein een kleine honderd Ordedienst (OD) mannen uit Westerbork, onmiddellijk gevolgd door de commandant van dat kamp, Gemmekes, die dr. Lobstein gelastte, deze mannen onderdak te verlenen en zijn verwondering erover uitsprak, dat Aus der Fünten niet aanwezig was. Een andere bron laat Gemmekes Lobstein geruststellen: Deze OD zou de volgende dag naar het Amsterdamse vertrekken. Nog steeds heet het, zou dr. Lobstein niet hebben begrepen wat dreigde. Anderen des te meer, moet men aannemen; deze OD-ers zouden in elk geval van dit misverstand (zij waren vrij van Joods toezicht) gebruik hebben gemaakt om meer dan 100 personen te laten ontvluchten

Slaapzalen in de inrichting

In de nacht van 20 op 21 januari gaf een jeugdige verpleger in een brief aan zijn Amsterdamse vriendin aan, van wat toen in hem omging:

“Dit is waarschijnlijk de bewogenste nacht van mijn leven. Ik zit in de wacht op de ziekenzaal van een krankzinnigengesticht, dat gedoemd is binnen het etmaal te zijn vertrokken naar onbestemde oorden.... Personeel en patiënten, alles in rep en roer. Velen nemen de benen... Overal komen we nu handen te kort bij al het personeel en het goede deel (d.w.z. het gezonde) van de patiënten pakt en pakt... Begrijpen jullie de wanorde? En het is een krankzinnigengesticht. Dat houdt in, dat het hier mensen betreft, die hiertegen niet bestand zijn.” “Voor B. (zijn verloofde, een verpleegster) ben ik bang, zij is niet heel flink en het gaat mij zo aan het hart, als ik zie, dat zij er niet tegen op kan. Voor de rest heb ik goede moed.”

De Duitsers.

Hun naoorlogse verklaringen bieden wel ongeveer hetzelfde beeld. Niemand die iets heeft gedaan -en wie iets gedaan heeft, heeft op bevel gehandeld en dat bevel zo tactvol mogelijk

uitgevoerd. Lijnrecht in strijd hiermee staan verklaringen van de Joodse zijde. Wie zal ooit nog kunnen reconstrueren wat er precies allemaal gebeurd is in het duister van een januarinacht in een situatie, geladen met wanhoop en waanzin? Natuurlijk had Aus der Fünten de leiding. Dat heeft hij erkend; hij noemt nu eens dr. Harster, dan weer Zöpf als zijn opdrachtgever. Aus der Fünten moest de inrichting van 21 op 22 januari ontruimen, maar hij beschikte over medewerkers. Daar was Gemmeker met zijn Westerborkse OD en die zouden, volgens Aus de Fünten, het vervoer van de verpleegden hebben geregeld, dus dat onderdeel van de gehele opdracht dat tot de climax in het afschuwelijk heeft gevoerd. Verder zou dan de stafarts van de staf Rauter zich hebben beziggehouden met de inventaris, opgemaakt door de Kriminalsekretär Hassel, welke laatste ook met de bewaking belast was. Als men het goed nagaat, had hij, Aus de Fünten, de zaak alleen maar 'geleid', meer niet. Het werk hadden anderen gedaan.

De wegvoering

De volgende ochtend was een deel van het Apeldoornse personeel met de OD-detachement 'meegegaan' (weggevoerd) naar Westerbork. Vermoedelijk zijn deze later doorgevoerd naar Duitsland, maar dit is niet zeker.

Van Joodse zijde laat men vooral Aus de Fünten in die nacht (21 op 22 januari) heel erg tekeergaan. Bij Wielek' gedraagt hij zich als de baarlijke duivel. In die spookachtige halve duisternis schreeuwt en scheldt hij. Lacht hij hartelijk in de afschuwelijkste situaties, geeft hij de onmenselijkste bevelen; de volgende dag haalt hij overal de laden leeg, voelt zich betrappt door mr. Leo de Wolf, die namens de Joodse Raad aanwezig was. Die nacht is er gruwelijk gescholden, gruwelijk mishandeld, gruwelijk gestolen – en dan bepaald niet door de slachtoffers, de ongelukkige verpleegden of hun verplegers. Verder grepen de Duitsers tegelijk een aantal 'normale' Apeldoornse Joden. Vervolgens eveneens de kinderen van het reeds genoemde 'Achisomog', het Paedagogium voor zwakzinnig en moeilijk opvoedbare kinderen. Ook personen die daar zaten ondergedoken, zoals leerling-verplegers en leerling-verpleegsters en enkele andere onderduikers.

'Ich übernehme die Leitung der Anstalt': met deze woorden begon Aus der Fünten zijn actie. De doktoren en het hogere personeel werden opgesloten in een kamer: Het personeel werd gaandeweg van de patiënten gescheiden. De lezer kan zich wel voorstellen, hoe het transport van gezonde geestelijke zieke mensen verliep in het duister van de koude januarinacht. Wanordelijk, paniek noemt u maar op, zonder verpleegster in de buurt. Hoeveel te meer het vervoer van deze ongelukkigen! Bovendien voltrok het zich in twee etappes: Eerst uit het gesticht in de vrachtauto's, vervolgens uit de vrachtauto's in de trein, buiten het station Apeldoorn (natuurlijk) op het rangeerterrein klaarstaand.

Reeds bij het inladen van de patiënten in de vrachtauto's liep de zaak volkomen in het honderd. Vaak kwamen slagen en schoppen eraan te pas om de mensen in de auto's te krijgen, kinderen ondergingen hetzelfde lot. Niet weinigen waren nauwelijks gekleed. "Ik heb zelf gezien, dat de patiënten, meest oudere vrouwen, op matrassen op een vrachtauto werden gelegd en een volgende mensen laag eroverheen", aldus een ooggetuige. Van achter de auto werden de ingeladenen stijf tegen elkaar geperst, de achterklep werd steeds met moeite gesloten. Aldus een ooggetuige. "Eén van de aanwezige leden van de Joodse orde dienst wilde over een duidelijk zichtbaar ernstig ziek zijnde patiënt een deken leggen, wat echter door een van de aanwezige Duitse officieren werd geweigerd, terwijl hij zei dat dit 'zonde was". Deze getuige spreekt van 'afgrijselijk' en 'beestachtig' handelen. Eén van de OD-leden moest met de auto meerijden. "Ik weet nog dat ik ternauwernood in die vrachtauto kon staan, zo vol als deze was. Een vrouw lag met haar hoofd tussen mijn voeten. Meer dan één onderzocht document getuigt van vreselijk geschreeuw en gejammer."

De auto 's reden met grote snelheid naar de trein. Het zakelijk, onopgesmukt rapport van de stationschef Apeldoorn, zelf bij deze trein voortdurend aanwezig, geeft enige bijzonderheden. Aanvankelijk liep alles van een leien dakje, de eerst aangekomen patiënten, jongemannen, gingen rustig de voorste goederenwagons in, veertig personen per wagon. De luchtlukken werden gesloten; als de chef ze openzette, maakte de Duitsers ze weer dicht. Aanvankelijk laadde men mannen en vrouwen gescheiden in, later ging alles door elkaar. Het was die nacht opmerkelijk zacht weer, maar toch veel te koud, schrijft deze chef, "om oude mensen in hun slaapkleding op een open oplegger te vervoeren naar de spoorwagons." Steeds ernstiger gevallen kwamen aan. Een aantal patiënten met dwangbuizen: "Zij liepen als versuft de wagons binnen en bleven doodstil tegen de wand rechtop staan.

"Toch gaf zo'n dwangbuis wel eens aanleiding tot ongevallen. Wanneer zo'n patiënt b.v. tussen de spoorwagon en het perron in de vrije ruimte stapte en bij het vallen dan zijn of haar handen niet kon uitsteken. Zo herinner ik mij een meisje van 20 à 25 jaar, dat de armen stijf om het lichaam had geslagen, de handen onder haar oksels. De armen werden d.m.v. een soort doek zo onbeweeglijk vastgebonden. De opgevouwen doek bedekte haar armen en een gedeelte van haar borst, verder was zij volkomen naakt. Toen ik de OD-mannen, die haar gebracht hadden, hierop aansprak, vertelden zij mij, dat het een patiënt betrof, die geen kleren aan wilde hebben en die men toen maar naakt had meegenomen.. Dit leidde tot grote hilariteit bij de 'groene heren'. Zij liep, door de lichtschijs van de elektrische zaklantaarns die op haar gericht werden, verblind de vrachtwagen uit, stortte voorover naar beneden op de grond en kon geen arm uitsteken om de val te breken. Zij maakte natuurlijk lelijke smak. Gelukkig bezeerde zij zich niet ernstig en liep daarna rustig de wagon in."

"Over het algemeen", verklaarde de stationschef, "ging het inladen met ruwheid gepaard". Het moeilijke was, als de deuren van de goederenwagon dicht moesten, zelf na overreding hun vingers van de deuropening niet wegnemen. Dan was goede raad duur, zodat 'de groene heren' dan alles behalve zachtzinnig optraden. Een en ander gaf natuurlijk aanleiding tot ruwe en onmenselijke tonelen.

De volgende ochtend, in de vroege, riep Aus der Fünten vrijwilligers op onder het verplegend personeel, om met de trein mee te reizen. Uit eigen beweging kwamen er 20, hij zelf wees 30 verplegers aan; zij gingen in een aparte wagon, achter de andere aan. Zij hadden de verzekering gekregen dat ze daarna zouden terugkomen. Niemand van hen heeft het overleefd.

Volgens de Joodse Raad vertrok de trein met onbekende bestemming. Een Nederlandse Jood, in Auschwitz werkzaam, vertelt over de aankomst daar: "Ik was zelf op het station toen de trein aankwam. Het was één van de vreselijkste transporten vanuit Holland die ik ooit gezien heb. Vele geestelijk zieke patiënten probeerden door de postketting heen te breken en werden doodgeschoten. De rest van de patiënten werd onmiddellijk vergast, maar ik herinner mij precies dat de doktoren en het andere verplegende personeel, die in een aparte wagon gezeten hebben, niet vergast, maar in het kamp gebracht werden" Een andere bron vermeldt, dat een aantal verplegenden wegens hun weigering de lijken naar het crematorium over te brengen, hetzelfde lot onderging; er is zelfs een verhaal, dat enigen van hen, waaronder nog levende mensen, in een grote kuil geworpen werden en met benzine en hout verbrand zijn. Slecht een tiental van het personeel kwam uit de deportatie terug.

Het personeel werd door de Duitsers weggevoerd naar Westerbork. Eerst 300, die volgens een ooggetuige zingend in dat kamp zouden zijn aangekomen. Van hen heeft

een half dozijn personen het overleefd. De administratieve staf bleef met de directeur tot 1 februari in de inrichting; Aus der Fünten had hun beloofd dat ze naar Amsterdam werden gebracht. Hij verbrak deze belofte, want ze werden overgebracht naar Westerbork. Een tweetal van die groep heeft het overleefd; ook de directeur is omgekomen. Slecht een tiental van het personeel kwam uit de deportatie terug.

Nadat de ss-lui hun werk hadden gedaan, plunderen zij alle gebouwen. Er werd een schade aangebracht die na de oorlog op f 675.000,- werd vastgesteld.

Door de auteur dr. J. Presser is gedegen onderzoek verricht in naoorlogse dossiers en verhalen opgetekend van hen die het overleefd hebben.

*Je lippen die ik heb gekust,
Je haren, donker en verward,
En dan je hart, je jonge hart,
Waaraan 'k zo heb gerust.....
Ik denk: het heeft zo moeten zijn.
Soms is 't alsof je bent gestorven.
Wie weet, hoe ver, in leed en pijn,
Wij zullen hebben rondgezworven,
Voordat wij weer tezamen zijn.*

Dr. J. Presser

Bovenstaand verhaal is overgenomen door citaten uit het boek ONDERGANG, de vervolging en de verdelging van het Nederlandse Jodendom, 1940-1945, auteur Dr. J. Presser. Uitgeverij Aspekt bv te Soesterberg ISBN no: 978959112911.

Ik las in een ander boek een hoofdstuk over voorvallen onder de Joodse gemeenschap in Apeldoorn. Over de bezettingstijd staat met betrekking tot de Apeldoornse politie het volgende vermeld:

"De Apeldoornse politie heeft bij alle razzia's en deportaties gecollaboreerd met de Duitsers en richtte in oktober 1942 zelfs een 'jodencommando' op voor de opsporing van onderduikers. Dit commando heeft binnen tien maanden ongeveer 200 Joden ontdekt.

In dit verband dient vermeld te worden dat er in die tijd een NSB'er burgemeester was."

Als gepensioneerd politieman schaam ik mij hiervoor, dat collega's van mij tijdens de bezetting dit hebben gedaan. Niet alleen in Apeldoorn, maar in het hele land.

Ook daarvoor moeten we ons verootmoedigen. Plaatsvervangend vergeving vragen aan onze hemelse Vader, voor alles wat het Joodse volk is aangedaan.

Ik wil daarbij opmerken dat veel collega's veel voor de Joden hebben gedaan en daar ook hun leven voor hebben gegeven.

Als Blaas de Bazuin willen we daarom in Apeldoorn een verootmoedigingsbijeenkomst organiseren aankomend jaar, zo de Here wil en wij leven. We houden u op de hoogte.

Als mensen mee willen werken en in de werkgroep zitting te nemen horen we het graag.

Apeldoorn, februari 2022.

Colofon:

Eindredactie: Herman Drost

Bestuur: Theo Koppes, voorzitter, Paul Jaeger, secretaris,
Herman Drost, penningmeester, Joke v.d. Vliet, algemeen adjunct

Postadres: Magistratenveld 3, 7327 LC APELDOORN

Email: info@blaasdebazuin.nl **WEBSITE:** www.blaasdebazuin.nl

Giften: NL66 SNSB 0937 379 31 t.n.v. H. Drost (ANBI status)